

Vergaderjaar 2008–2009

31 371

Kredietcrisis

Nr. 169

VERSLAG VAN EEN SCHRIFTELIJK OVERLEG

Vastgesteld 22 april 2009

De vaste commissie voor Economische Zaken¹ heeft een aantal vragen (2009Z07000/2009D18191) voorgelegd aan de minister en staatssecretaris van Economische Zaken naar aanleiding van de brief van 27 maart 2009 inzake het kwartaalbericht van De Nederlandsche Bank over de dalende kredietverlening aan bedrijven door Nederlandse banken (Kamerstuk 31 371, nr. 156).

De minister en staatssecretaris hebben deze vragen beantwoord bij brief van 22 april 2009. Vragen en antwoorden zijn hierna afgedrukt.

De voorzitter van de commissie,
Tichelaar

De griffier van de commissie,
Franke

¹ Samenstelling:

Leden: Van der Vlies (SGP), Schreijer-Pierik (CDA), Vendrik (GL), Ten Hoopen (CDA), Tichelaar (PvdA), Spiess (CDA), Van der Ham (D66), Van Velzen (SP), Aptroot (VVD), Smeets (PvdA), Samsom (PvdA), Timmer (PvdA), voorzitter, Irrgang (SP), Jansen (SP), Biskop (CDA), Ortega-Martijn (CU), Blanksma-van den Heuvel (CDA), Van der Burg (VVD), Graus (PVV), Zijlstra (VVD), Gesthuizen (SP), Ouweland (PvdD), Vos (PvdA), De Rouwe (CDA) en Elias (VVD).

Plv. leden: Van der Staaij (SGP), Van Dijk (CDA), Sap (GL), Van Vroonhoven-Kok (CDA), Blom (PvdA), Aasted-Madsen-van Stiphout (CDA), Koşer Kaya (D66), Ulenbelt (SP), Blok (VVD), Besselink (PvdA), Kalma (PvdA), Van Dam (PvdA), Karabulut (SP), Luijben (SP), de Nerée tot Babberich (CDA), Wiegman-van Meppelen Scheppink (CU), Atsma (CDA), Dezentjé Hamming-Bluemink (VVD), Madlener (PVV), Vacature (VVD), Gerkens (SP), Thieme (PvdD), Heerts (PvdA), Uitslag (CDA) en Weekers (VVD).

Welke regelingen zijn nu van kracht om kredietverstrekking aan het MKB te bevorderen en welke regelingen zullen op korte termijn nog worden ingevoerd?

De volgende regelingen zijn nu van kracht:

a. Besluit Borgstelling MKB (BBMKB)

Deze regeling biedt banken een borgstelling voor leningen aan MKB-bedrijven voor zover deze bedrijven onvoldoende zekerheden kunnen bieden aan de bank.

De regeling kent drie faciliteiten:

- Basisfaciliteit: Borgstellingskredieten tot maximaal € 1,5 mln. De overheid staat voor 90% borg, voor zover het bedrijf aan de bank geen zekerheden kan bieden. De bank moet bovenop het borgstellingskrediet een lening van minstens eenzelfde bedrag voor eigen risico verstrekken.
- Startersfaciliteit voor bedrijven die minder dan 5 jaar bestaan: borgstellingskredieten tot maximaal € 200 000. De overheid staat hier 100% borg voor zover er geen zekerheden zijn. De bank moet bovenop het borgstellingskrediet nog een lening verstrekken van minstens 25% van borgstellingskrediet. Banken kunnen voor starters daarnaast ook gebruik maken van de basisfaciliteit.
- Faciliteit voor innovatieve bedrijven. Borgstellingskrediet tot maximaal € 1,5 mln. Overheid staat hier 90% borg voor zover er geen zekerheden zijn. De bank moet bovenop het borgstellingskrediet nog een lening verstrekken van minstens 50% van borgstellingskrediet.

Bij de BBMKB is de bank over de borgstelling een eenmalige premie van gemiddeld 3% aan de overheid verschuldigd. Indien het betreffende bedrijf de lening niet kan terugbetalen, kan de bank een beroep doen op de borgstelling. De premie is niet kostendekkend. Het garantiebudget (het maximale bedrag dan aan borgstellingen kan worden aangegaan) bedraagt in 2009 € 745 miljoen. Bij de uitbreiding van de regeling per 2 november 2008 is:

- het borgstellingskrediet voor starters opgetrokken van € 100 000 naar € 200 000;
- het maximale borgstellingkrediet voor overige bedrijven verhoogd van € 1 miljoen naar € 1,5 miljoen;
- de regeling ook opengesteld voor MKB bedrijven van 100 tot 250 werknemers.

b. Groeifaciliteit

Dit betreft een 50% garantie van maximaal € 2,5 miljoen op risicokapitaal verstrekt door banken en participatiemaatschappijen ten behoeve van MKB-bedrijven. Risicokapitaal betreft aandelen en achtergestelde leningen waarop geen zekerheden zijn gevestigd. Slechts een deel van de regeling is dus gericht op kredietverstrekking. De premie bedraagt 2,5% per jaar op achtergestelde leningen en 3% op aandelen. Voor 2009 is een garantiebudget gepubliceerd van € 119 miljoen. De regeling is in werking sinds begin 2007. De regeling dient op grond van staatssteunregels kostendekkend te zijn.

c. Garantie Ondernemingsfinanciering

Deze tijdelijke regeling, ingevoerd vanwege de kredietcrisis, bouwt voort op de Groeifaciliteit en omvat een 50% garantie tot € 25 miljoen van leningen, ongeacht de omvang van het bedrijf. De verwachting is dat de regeling in belangrijke mate ook voor niet-MKB-bedrijven zal worden

gebruikt. De premie bedraagt de marge (verschil tussen rente die bedrijf betaalt aan de bank en die de bank betaalt aan zijn financier) die de bank in rekening brengt bij het gefinancierde bedrijf minus de kosten die de bank maakt voor het beheer van de lening. In tegenstelling tot de Groeifaciliteit vallen ook niet-achtergestelde leningen en leningen met zekerheden onder de regeling en vallen aandelen er niet onder. De overheid deelt mee in de opbrengsten uit zekerheden. De regeling is 6 maart 2009 gepubliceerd.

d. Exportkredietverzekering

Met de faciliteit voor exportkredietverzekering (EKV) worden de risico's bij export van kapitaalgoederen en diensten herverzekerd door de Nederlandse Staat. Doel is exportbevordering en een zo compleet mogelijke markt voor kredietverzekering. De Staat is aanvullend aan de markt. Normaliter herverzekert de Staat de grotere risico's met een langere looptijd op meer risicovolle landen.

Uitvoerder is Atradius Dutch State Business. Deze aparte tak van de private kredietverzekeraar Atradius houdt zich uitsluitend bezig met het accepteren van transacties voor rekening van de Staat. Financiën is beleids- en budgetverantwoordelijk en EZ is mede-beleidsverantwoordelijk. Voor de EKV is jaarlijks € 11,9 miljard aan ruimte gereserveerd in de begroting van Financiën voor nieuwe garantieverplichtingen. De benutting is jaarlijks tussen € 2 en € 5 miljard. Het verschil tussen de reservering en het gebruik, kan verklaard worden uit het relatief kleine aantal transacties dat in een jaar tot stand komt en de grootte van die transacties; het al dan niet doorgaan van enkele transacties kan een groot verschil maken in het gebruik.

Reeds genomen maatregelen (vertrouwenspakket januari 2009)

Vanwege het feit dat de kredietverzekeringsmarkt (niet alleen de particuliere tak van Atradius maar ook de andere actieve spelers Euler Hermes, Coface en Interpolis) zich deels terugtrekt heeft de Staat de EKV uitgebreid:

- Voor 1-transactiepolissen (dit zijn polissen voor individuele transacties en niet voor de gehele omzet van het bedrijf dat zich verzekert). Voor kapitaalgoederentransacties met Oost Europa en Rusland is de EKV uitgebreid (ingaaand januari 2009). De marktpartijen hadden zich teruggetrokken van deze landen en met de uitbreiding van de EKV kunnen deze zaken alsnog doorgang vinden;
- Garanties voor kapitaalmarktpartijen, zodat die de funding kunnen verstrekken voor exportfinancieringen van de banken. Deze regeling wordt momenteel nog uitgewerkt maar afgesproken is wel dat financieringen die na 1 januari 2009 zijn verstrekt en die door de EKV worden verzekerd, met terugwerkende kracht onder de regeling gebracht kunnen worden. In dit kader wordt ook bezien of het mogelijk is banken de mogelijkheid te bieden om hun gehele portefeuille aan financieringen, die zijn verzekerd onder de EKV, onder de regeling te brengen. Daarmee zou weer ruimte ontstaan voor nieuwe financieringen;
- De wijziging van de risicodracht tussen Atradius en de Staat van € 250 miljoen naar € 100 miljoen (overwogen wordt om dit verder terug te brengen naar € 50 miljoen). Waar de Staat voorheen op de betere landenklassen alleen herverzekering bood voor transacties groter dan € 250 miljoen (omdat de markt de kleinere zaken zelf kon afdekken) is die grens nu bij € 100 miljoen gelegd. Hierdoor ontstaan weer nieuwe mogelijkheden voor verzekering en dus voor exporttransacties. Door deze afspraken, die vastleggen wat de markt doet en wat de Staat doet,

op te schuiven richting de Staat (omdat de markt gaten laat vallen), ontstaan weer nieuwe mogelijkheden voor verzekering.

e. Faciliteit opkomende markten (FOM)

De FOM wordt als volgt verruimd. Bedrijven kunnen per investering maximaal € 10 miljoen aan borgstelling krijgen van het ministerie van Economische Zaken ten behoeve van de Financieringsmaatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO). Voorheen konden projecten gefinancierd worden tot € 5 miljoen. Door de kredietcrisis is de financiering door commerciële banken voor investeringen in opkomende markten steeds verder opgedroogd. Ook de grotere marktpartijen, die voorheen nog goed bij de banken terecht konden, zien hun gezonde internationale aspiraties in opkomende markten gevaar lopen doordat zij hun activiteiten niet meer kunnen financieren. Via de FOM wordt financiering verstrekt aan lokale dochterondernemingen of joint-ventures van Nederlandse bedrijven. De FOM heeft als doel levensvatbare Nederlandse investeringen in opkomende markten, die niet via banken zijn te financieren, mogelijk te maken.

f. Tante Agaatregeling

Deze regeling geeft een fiscaal voordeel aan particulieren die een achtergestelde lening verstrekken aan starters. Dit fiscale voordeel bestaat uit een aftrek van de inkomstenbelasting van bij elkaar 2,5% per jaar van de verstrekte lening. Indien de lening niet (geheel) terugbetaald wordt, kan het verlies afgetrokken worden van het inkomen.

g. Microkredieten

Met betrekking tot leningen van maximaal € 35 000 zijn per januari van dit jaar 2 pilots gestart die gezamenlijk landelijk dekkend zijn.

- In 5 gebieden (ca 20% van het land) een borgstellingspilot (80% borgstelling voor banken, premie 4%) gecombineerd met screening van bedrijven die een lening willen op kosten van de overheid. In deze gebieden is de pilot een vervanging van het Besluit Bijstand Zelfstandigen van het ministerie van Sociale Zaken;
- In de rest van het land een zelfstandige gespecialiseerde micro-financieringsinstelling (Qredits), die zelf ondernemers screent en leningen verstrekt en deze beheert. Daarvoor wordt momenteel een marktconforme rente van nu 9% gerekend. De kosten van Qredits worden voor 60% door de banken gedragen en voor 40% door de overheid. De overheid verzorgt de funding.

Zoals hiervoor bij de Groeifaciliteit al aangegeven, doen bedrijven voor hun financiering zowel een beroep op vreemd vermogen (kredieten) als op eigen vermogen (aandelen). Met betrekking tot aandelen in technostarters kennen we nog de TechnoPartner Seed faciliteit, waarbij het ministerie van Economische Zaken 50% van de funding van technostarterfondsen verzorgt onder gunstiger voorwaarden dan de private investeerders. Daarnaast kennen we in 4 regio's regionale ontwikkelingsmaatschappijen die in bedrijven kunnen participeren (tot € 2,5 miljoen per bedrijf) en dus niet als kredietverleners worden gezien. Tenslotte stimuleren wij business angels met niet-financiële instrumenten. Business angels zijn rijke particulieren/oud ondernemers, die met geld (doorgaans aandelen) en knowhow kleine bedrijven ondersteunen.

Naast het stimuleren van kredietverlening en de verstrekking van risicokapitaal door banken, participatiemaatschappijen en particulieren, worden ook rechtstreeks leningen aan het bedrijfsleven verstrekt. Dit betreft:

- Innovatiekredieten. Dat zijn leningen van het ministerie van Economi-

sche Zaken ter hoogte van 35% van de kosten van innovatieve ontwikkelingsprojecten. Deze lening hoeft niet terugbetaald te worden ingeval de ontwikkeling mislukt;

- **Besluit Bijstand Zelfstandigen.** Dit is een regeling van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Deze omvat enerzijds een krediet van maximaal ca. € 32 000, verstrekt door gemeenten, om mensen die vanuit de bijstand een onderneming willen starten te financieren en anderzijds een krediet van maximaal € 171 000 voor ondernemers die een tijdelijk inkomensprobleem hebben. Voorwaarden zijn wel dat de onderneming na kredietverstrekking levensvatbaar is en het gezinsinkomen niet boven bijstandsniveau ligt.

Er zijn op dit moment geen concrete voornemens om op korte termijn nieuwe regelingen in te voeren. Wij houden actief de vinger aan de pols om waar nodig direct te kunnen reageren.

2

In welke mate wordt er van de huidige regelingen gebruik gemaakt door banken en bedrijven?

In zijn algemeenheid zien we dat de op banken gerichte instrumenten een terugloop vertonen. Dat is gebruikelijk bij een teruglopende conjunctuur omdat dan minder bedrijven financiering vragen bij de bank. Per instrument is nog aangegeven welke specifieke omstandigheden spelen. We zien dat het gebruik van de andere financieringsinstrumenten (innovatiekredieten, seedfaciliteit, regionale ontwikkelingsmaatschappijen, aandelenstuk uit de groeifaciliteit) stabiel is of zelfs groeit. Dit is een indicatie dat bedrijven naar alternatieven voor bancaire financiering zoeken.

a. **BBMKB**

Het gebruik en het budget van de BBMKB steeg de afgelopen jaren gestaag. In het tweede halfjaar van 2008, vooral de laatste maanden, werden de effecten van de kredietcrisis merkbaar. Met een benutting van € 601 miljoen bleef de daling in 2008 nog tot 2% beperkt. De totale benutting in het 1e kwartaal 2009 (€ 123 miljoen) lag bijna 20% onder het relatief hoge niveau van het 1e kwartaal van 2008 (€ 154 miljoen) en het eerste kwartaal van 2007 (€ 148 miljoen), maar wel boven de niveaus van de jaren daarvoor. Historisch gezien hangt het BBMKB-gebruik globaal samen met de economische groei en de investeringen. Daarbij komt dat ca. 1/3 van de borgstellingen in het verleden betrekking had op bedrijfs-overdrachten, die nu vrijwel zijn stilgevallen. Daarnaast is volgens diverse banken er steeds minder vaak sprake van een sluitende businesscase, doordat de financiële positie van de ondernemingen verslechtert en de vooruitzichten onzekerder worden. Bankten geven daarnaast aan dat de nadruk is verschoven van kredietverlening naar kredietbeheer, waarbij meer op de bestaande risico's wordt gelet. De recente verruimingenvoorzien in een behoefte. Na een aanloop maken de verruimingenu ongeveer 20% uit van het totaal. Ongeveer 90% van de verruimingen betreft de verruiming van de startersfaciliteit. De verruiming van € 1 miljoen naar € 1,5 miljoen werd 17 keer gebruikt. Voor bedrijven met meer dan 100 werknemers is nog geen gebruik gemaakt van de regeling. Er wordt nu ruim € 1,8 miljard aan BBMKB-borgstellingen beheerd. Daarbij valt in de loop van 2008 een forse toename in het aantal verliesdeclaraties te constateren, die zich in 2009 versterkt doorzet. Het nettoverlies bedroeg in de afgelopen vijf goede jaren nog ca. 1,25% van de verleende borgstellingen.

b. **Groeifaciliteit**

Er wordt momenteel slechts beperkt gebruik gemaakt van de Groeifaciliteit. De benutting van de Groeifaciliteit in het eerste kwartaal van

2009 bedraagt ca. € 3,3 miljoen. De Groeifaciliteit is bedoeld voor het financieren van de expansie van snelle groeiers en bedrijfsoverdrachten. Voor beide zaken geldt dat door de recessie de markt nu zeer beperkt is. Hierdoor is de vraag naar de Groeifaciliteit ook zeer beperkt.

c. Garantie Ondernemingsfinanciering

Deze regeling is 6 maart 2009 gepubliceerd. Gezien de doorlooptijd van leningen bij banken kan het nog wel enkele weken duren voordat de eerste garanties aangemeld worden. In de frequente gesprekken met banken, onder andere bij het toetsen of bepaalde financieringen onder de GO vallen, blijkt dat daar veel enthousiasme bestaat over de regeling.

d. Exportkredietverzekering

De verschillen in benutting per jaar zijn groot. Gemiddeld wordt tussen de € 2 en € 5 miljard per jaar aan nieuwe verplichtingen aangegaan. De bedrijven die de dekking aanvragen, betreffen vooral kapitaalgoederen-exporteurs en leveranciers van diensten (bijvoorbeeld aannemers). Door middel van toeleveranties zijn ook veel MKB-bedrijven betrokken. Voor de uitbreidingen geldt het volgende.

- 1-transactiepolissen: tot nu toe is er in 2009 voor enkele tientallen miljoenen gebruik gemaakt van de uitbreidingen. Dit ondanks dat de regeling nog niet open is op EU-landen. Daarvoor zijn, als gevolg van EU-regelgeving, verklaringen nodig van exporteurs dat zij geen dekking in de markt kunnen verkrijgen en deze verklaringen worden niet afgegeven. De inschatting is dat in totaal in 2009 voor € 100 miljoen in dekking zal worden genomen.
- Garanties voor kapitaalmarktpartijen. Alle signalen van de banken zijn momenteel positief en de verwachting is dat veel financieringen onder de regeling gebracht zullen gaan worden (inschatting is tussen de € 1,5 miljard en € 2,5 miljard per jaar). Dit betekent dat de banken de funding voor deze financieringen niet zelf behoeven aan te trekken, maar dat via de kapitaalmarkt kunnen doen.
- Wijziging van de risicodracht: Hiervoor zijn nog geen concrete verwachtingen over het gebruik (inschatting is dat het om enkele zaken zal gaan) maar er is voldoende ruimte binnen de EKV om hiervoor dekking te bieden. Het idee is dat de Staat ook op de minder risicovolle landen kleinere transacties kan herverzekeren (voorheen was de grens € 250 miljoen en dat is verlaagd naar € 100 miljoen).

e. Faciliteit Opkomende Markten (FOM)

Het garantieplafond is eind vorig jaar opgehoogd van ca. € 115 miljoen naar € 230 miljoen. Totaal gecommiteerd: € 75 miljoen. Portefeuille-omvang: 70 financieringscontracten. In 2008 zijn onder de FOM 11 financieringscontracten gerealiseerd, met een totaal commitment van ruim € 20 miljoen. Het scenario van begin 2008 ging uit van 18 contracten. Oorzaken van het lagere resultaat zijn de gevolgen van de kredietcrisis en het wegvallen van de voor de FOM belangrijke markten van Roemenië en Bulgarije. Een groot aantal investeringen werd door bedrijven uitgesteld. De FMO verwacht deze in 2009 alsnog te kunnen financieren. De financiering van projecten in opkomende markten door de banken is in 2008 volledig opgedroogd. In dit licht bezien is het aantal transacties eveneens teruggevallen maar in 2009 zijn altijd nog 6 financieringscontracten in afrondende fase gekomen (eerste halfjaar worden altijd minder contracten afgesloten dan tweede halfjaar). De pipeline bevat ca. 20 projecten. De verhoging van het maximale transactiebedrag zal naar verwachting kunnen leiden tot jaarlijks ca. 20%-40% extra aanvragen.

f. Tante Agaathregeling

Het aantal directe leningen per jaar bedraagt ongeveer 1700 met een gemiddelde leningsomvang van ca. € 50 000.

g. Microkredieten

- Borgstellingspilot. Deze loopt al een jaar voor uitkeringsgerechtigden en is in het betreffende gebied een alternatief voor het Besluit Bijstand Zelfstandigen: zie hierna. In 2008 waren er 263 aanvragen, waarvan er 125 zijn gehonoreerd, met een gemiddeld leningbedrag van ruim € 20 000. In de eerste 3 maanden van 2009 zijn er 80 aanvragen, waarvan er 47 zijn gehonoreerd met een gemiddeld leningsbedrag van ruim € 24 000.
- Credits. Tot 14 april zijn 840 aanvragen binnengekomen. Er zijn 84 leningen verstrekt tot een bedrag van € 1,7 miljoen en er staan nog 33 offertes uit. Er zijn 230 aanvragen doorverwezen of afgewezen en er zijn er nog ca. 400 in behandeling.

Wat betreft de overige genoemde regelingen kunnen de volgende cijfers genoemd worden:

- TechnoPartner Seed faciliteit. In 2008 is € 15,1 miljoen geïnvesteerd in 32 bedrijven. Op 31 maart is de tender voor deze regeling gesloten. Het beroep op deze regeling is nu hoger dan ooit. Er is door investeerders ingetekend voor € 43 miljoen, terwijl de publicatie voor deze tender € 12 miljoen bedraagt. De ervaring leert dat door strikte selectie van de aanvragen normaliter 50 tot 70% wordt toegekend.
- Het hogere beroep kan mede worden verklaard uit de verschuiving in de financieringsmarkt voor technostarters van bancaire financiering naar financiering door venture capitalists, zoals informal investors. Een intekening van € 43 miljoen betekent dat er een beroep wordt gedaan op € 43 miljoen aan EZ-inbreng in de vorm van leningen aan Seed Capital-fondsen en dat er meer dan € 43 miljoen aan private funding in de Seed Capital-fondsen wordt geïnvesteerd. Hiermee zou dan meer dan € 86 miljoen aan risicokapitaal beschikbaar komen voor Nederlandse technostarters. Regionale ontwikkelingsmaatschappijen financierden in 2008 ca. 120 bedrijven (nieuw plus uitbreiding) tot een bedrag van ruim € 50 miljoen.
- Innovatiekredieten. In het eerste kwartaal van 2009 zijn 25 aanvragen ontvangen voor een Innovatiekrediet met een totaal aangevraagd kredietbedrag van € 27 miljoen. Dit betekent een grote toename ten opzichte van de vergelijkbare periode in 2008. De voorloper van het Innovatiekrediet, Uitdagingskrediet genaamd, had toen 9 aanvragen voor een bedrag van € 3,4 miljoen.
- Besluit Bijstand Zelfstandigen: ca 2000 á 3000 leningen per jaar.

3

Welke klachten c.q. belemmeringen zijn er bij u bekend over kredietverstrekking aan het MKB, zowel vanuit de banksector als het bedrijfsleven?

Wij hebben de afgelopen maanden een groot aantal gesprekken gevoerd met branches, bijvoorbeeld met de banken op 6 maart en met individuele bedrijven, waaronder op het gebied van duurzame energie. Daarnaast zijn bij onze medewerkers rechtstreeks een flink aantal signalen van bedrijven binnengekomen over knelpunten bij de financiering. Verder is ons ministerie goed aangesloten op signalen over de kredietverlening van Antwoord voor Bedrijven, van onze uitvoeringsorganisatie SenterNovem, allerlei partijen uit de financiële sector (waaronder banken), brancheorganisaties, werkgeversorganisaties en uiteraard de media. In aanvulling daarop is de monitor MKB0-financiering van start gegaan. Het eerste onderdeel daarvan betrof een enquête onder gevestigde MKB-bedrijven begin december. Daaruit kwam naar voren dat gedurende de laatste maanden van 2008 de beschikbaarheid van krediet iets verslechterd was. De monitor bevat verder enquêtes onder groeibedrijven en starters, die de komende maanden uitgevoerd zullen worden.

Uit de veelheid aan contacten komt een divers beeld naar voren. Wij zijn niet in de gelegenheid geweest om die veelheid aan signalen telkens te waarderen op hun merites. Enkele punten springen eruit:

- a. Als gevolg van de vraaguitval raken bedrijven in de rode cijfers en hebben zij extra financiering nodig om een moeilijke periode te overbruggen. Banken tonen zich in dat soort gevallen steeds kritischer. Dat is in veel gevallen terecht. Het risico dat het betreffende bedrijf na het verstrekken van de lening omvalt, moet immers binnen de perken blijven. De beoordeling hoe groot het risico is, is op dit moment ook erg moeilijk. De ernst van de crisis maakt de risicobeoordeling intrinsiek problematischer dan in andere crises. Bedrijven kunnen op dit moment doorgaans geen betrouwbare prognose doen over hun inkomsten gedurende de komende 3 tot 5 kwartalen. De professionele inschatting van de risico's door individuele bankmedewerkers speelt een wezenlijke rol, waardoor het echt kunnen aanwijzen of een bank te voorzichtig is, bijna niet mogelijk is.
- b. Veel bedrijven stellen hun investeringen uit, wat tot minder vraag naar financiering leidt. Bedrijven die nog willen investeren voelen zich soms met argwaan bekeken door hun bank. Voor deze bedrijven, die met hun eigen bank moeilijk tot zaken kunnen komen, is de weg naar een andere bank vaak ook afgesloten. Daar is een aantal redenen voor. Banken willen in eerste instantie hun eigen klanten bedienen en de mogelijkheden daartoe zijn ook al beperkt. Verder kost het doorgaans veel tijd voor een bank om zich alle ins en outs van een nieuwe klant eigen te maken (dat is dus een kostenpost) omdat de bank het bedrijf en zijn krediethistorie nog niet kent. Tenslotte is het doorgaans geen aanbeveling als een bedrijf door zijn huisbank is afgewezen, die wel de krediethistorie kent.
- c. De voorwaarden worden aangescherpt: de rente gaat vaak omhoog bij nieuwe leningen (dit is overigens in tegenspraak met de cijfers van De Nederlandsche Bank), beoordelingstermijnen worden langer, de terughoudendheid neemt toe bij langere termijn financiering en banken verlenen lagere leningen per bedrijf. Dit laatste is vooral een probleem bij grotere leningen.
- d. Tenslotte zijn er enkele specifieke gebieden waar relatief veel klachten uit naar voren komen, te weten de bouwsector (zeer grote vraaguitval) en duurzame investeringen (lange termijn investering, business case bij duurzame energie is vaak moeilijker geworden als gevolg van lagere olieprijs).